

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 4 грудня 2015 року)

За загальною редакцією *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2015

УДК 349.6
ББК 67.307
Е45

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікацій*

Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади : матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2015. – 344 с.

ISBN 978-966-458-918-2

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 4 грудня 2015 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

УДК 349.6
ББК 67.307

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2015
ISBN 978-966-458-918-2 © Оформлення. Видавництво «Право», 2015

категорій та концепцій (екологічного ризику, екологічно небезпечних видів діяльності, правового забезпечення запобігання і реагування на надзвичайні ситуації тощо). І така ситуація видається цілковито обґрунтованою та об'єктивно оптимальною, так як «підпорядкування» всіх без виключення відносин за участю названих органів у сфері забезпечення екологічної безпеки екологічному праву може гарантувати найефективніше їх регулювання.

Іншими словами, вважаємо, що досягнення результату у формі забезпечення екологічної безпечності природокористування є найбільш ефективним на методологічних засадах науки екологічного права, адже проблеми, вирішення яких є необхідним для досягнення цього результату, можуть бути належним чином комплексно і системно осмислені та вирішені на засадах напрацювань еколого-правової доктрини. Не є виключенням також правовідносини, в межах яких реалізується спеціальна правосуб'єктність органів державної виконавчої влади, спрямованих на забезпечення екологічно безпечного надкористування, які (не заперечуючи можливість «первинної» належності відповідних правових норм до адміністративного права) слід розглядати складовою предмету підгалузі екологічного права — права екологічної безпеки, і саме на засадах цього підходу удосконалювати їх правове регламентування.

Єрмолаєва Тетяна Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного права

Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ НАФТИ ТА НАФТОПРОДУКТІВ ТА ІНШИХ НЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН

Забруднення навколишнього середовища нафтою й нафтопродуктами є одним з найбільш масштабних і небезпечних видів впливу

людини на навколишнє середовище. Промисловість, транспорт, оборонний комплекс — практично всі ланки економічної інфраструктури зіштовхуються із проблемою забруднення навколишнього середовища нафтопродуктами в процесі виробництва і в аварійних ситуаціях. Так, у більшості країн світу багато забруднювачів навколишнього природного середовища утворюються в результаті діяльності промисловості по переробці нафти або систем обігріву нафтопродуктами. Біля 60% від їх загального числа припадає на автомобільний транспорт. Ці забруднювачі характеризуються як первинні, що під дією водяної пари, кисню, світла та інших домішок утворюють вторинні забруднювачі, такі як сульфати, озон, нітрати й органічні сполуки. Спільна присутність у повітрі первинних і вторинних забруднювачів створює так званий смог. Первинні і вторинні забруднювачі впливають не тільки на природу, але й на людину. Тобто, однією з причин забруднення повітряного середовища — наслідки використання нафтопродуктів і нафти. Але вони відчутні не тільки в повітрі. Дуже небезпечним джерелом забруднення для водоймищ також є нафта і нафтопродукти. Нафта — складна суміш із тисяч різних органічних компонентів. До складу нафти входять різні класи вуглеводнів: аліфатичні (метанові), циклічні насичені (нафтенові), циклічні ненасичені (ароматичні). Вона є токсичною речовиною, особливо для гідроекосистем та їх мешканців. Нафта, що потрапила у воду, — біда глобального масштабу, яка торкається усієї екосистеми в цілому. Існує думка, що основними джерелами забруднення води нафтою є танкерний флот, нафтопроводи, бурові платформи. Але це не зовсім так. Ці джерела забруднення більш очевидні на перший погляд. Статистика показує, що з тих мільйонів тон нафти, яка потрапляє у Світовий океан, лише половина надходить із транспортних магістралей, що проходять по океану, а інша половина потрапляє в нього зі стоками рік із суші. Нафта забруднює океан при аварійних ситуаціях, що виникли на танкерах, розривах морських трубопроводів, аваріях на морських бурових. Масштаби цих катастроф відомі. Гігантські нафтові плями розливаються по поверхні води, покривають сотні кілометрів плівкою нафтопродуктів. В той же час щорічно в океан зливається 2,5 млн т нафтопродуктів із промивними водами, через недбалість при перекачуванні нафти [4].

Широке та різноманітне застосування нафтопродуктів у народному господарстві як палив, індустриальних масел, мастил, емульсій, розчинників призводить до того, що стічні води майже всіх промислових і транспортних підприємств у різних кількостях містять нафтові забруднення. Особливо великі об'єми забруднених нафтопродуктами вод утворюються при експлуатації водооборотних систем охолодження нафтопереробних заводів.

Запобігання потраплянню нафтопродуктів у навколишнє середовище шляхом знешкодження стічних вод є одним з заходів, спрямованих на посилення екологічної безпеки держави [1]. Не дивлячись на ряд міжнародних угод, забруднення гідросферою нафтою прогресує. Розрахунки показують, що літр нафти, розлитої по поверхні моря, поглинає розчинений кисень із 400 тис. літрів морської води. Тонна нафти, розтікаючись по поверхні води, може покрити плівкою акваторію в 10 квадратних кілометрів.

Широке розповсюдження плівкової нафти впливає на природу океану та клімат Землі, вміст кисню і водяної пари в атмосфері. Нафтопродукти, що надходять до Світового океану, знижують здатність води до природного самоочищення, змінюють санітарний режим, стимулюють розвиток деяких патогенних бактерій та вірусів. Негативний вплив нафтових забруднень позначається і на інших ланках природних екосистем, включаючи водорості, ракоподібні, молюски, риби та інші. Однією з особливостей нафтових вуглеводнів є здатність збільшувати свій вміст у 10 разів на кожному наступному рівні трофічного ланцюга. Отже, якщо нафтові вуглеводні або хлоровані дифеніли потрапляють спочатку у водорості, потім по ланцюгам живлення до риб, то їх накопичується вже в 10 тис. разів більше, ніж у початковій ланці, і в 100 тис. разів більше, ніж у воді [3; 4].

Однак, не можна сказати, що нічого не робиться для запобігання забрудненню нафтою Світового океану. У портах можна зустріти судна — збирачі нафти, розлитої по акваторії. Оскільки нафта являє собою рідину, що не змішується з водою, а розтікається тонкою плівкою, її можна зібрати саме за допомогою таких суден. Нафту збирають у спеціальні ємкості, відсмоктують, а чисту воду зливають у море. [2]. Крім того, Розробляються технології з очищення танкерів із застосуванням ефек-

тивних миючих засобів. На нафтопереробних підприємствах упроваджуються безвідхідна технологія, вивчаються методи вилучення нафтопродуктів із води.

Але вже ж таки й досі нафтові забруднення належать до найбільш поширених техногенних надзвичайних ситуацій, які завдають значної шкоди природнім екосистемам та деяким видам господарської діяльності: рибальству, туризму та ін. Джерела нафтового забруднення морського середовища і фактори, що впливають на форму забруднення, дуже численні, тому охорона морського середовища повинна здійснюватися комплексним шляхом, створюючи при цьому нові технологічні процеси, методи та засоби попередження забруднень, а також приймаючи закони щодо обмеження викиду нафти та нафтопродуктів у море. Із метою попередження забруднення моря нафтою, перш за все, необхідно вдосконалювати технологічні процеси добування, транспортування, зберігання, переробки, застосування нафти чи нафтопродуктів, виключити скид стічних вод, до складу яких входить нафта. Адже щорічно в результаті технологічної діяльності утворюються десятки мільярдів кубометрів водонафтових емульсій. Способи їх очистки від нафти дорогі та малоефективні, тому стічні води, що містять нафту, є джерелом глобального забруднення нафтою гідросфери, поставляючи у Світовий океан близько 75% нафтових забруднень.

Список використаної літератури:

1. Авакян А. Б. Рациональное использование водных ресурсов [Текст]: підручник для геогр., біол., і будів. Вузів / А. Б. Авакян, В. М. Широков. – вид-во «Віктор», 1994. – 320 с.
2. Клименко Л. П., Техноекологія – 2000 рік [Електронний ресурс] <http://www.eco-live.com.ua/book/tekhnoekologiya/115-zabrudnennya-navkolishnogo-seredovishcha-naftoproductami>.
3. Мігович Г. Г., Сильнодіючі отруйні речовини [Текст] / Г. Г. Мігович, О. Г. Рабчук. – К., 1999. – 287 с.
4. Сушинська М. М., Турчик П. П. Методи визначення ступеня екологічної небезпеки від забруднення акваторій нафтою та нафтопродуктами [Електронний ресурс] // <http://eco.com.ua/>.